

כלל א

יש נשמה לתורה

הנגלה שבתורה הוא לבוש לנסתר, והנסתר בונה ומחיה את הנגלה.

הגמרא במסכת סוכה (כ"ח ע"א) מתארת את מעלתו של ר' יוחנן בן זכאי:

אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא ומשנה, גמרא, הלכות ואגדות, דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, קלים וחמורים וגזרות שוות, תקופות וגימטריאות, שיחת מלאכי השרת ושיחת שדים ושיחת דקלים, משלות כובסין, משלות שועלים, דבר גדול ודבר קטן. "דבר גדול" - מעשה מרכבה, "דבר קטן" - הויות דאביי ורבא, לקיים מה שנאמר: "להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא".

דברי הגמרא קשים: מדוע קראה להויות דאביי ורבא "דבר קטן", הרי עיקר עיסוקנו בלימוד התורה הוא לימוד הגמרא, שאביי ורבא הם מעמודי התווך שלה!?

השל"ה הקדוש (תולדות אדם, בית חכמה תניינא, י"ב) מבאר ענין זה:

ובזה יתבאר ענין נגלה ונסתר של כל התורה כולה. הנה העולם סוברים דהנסתר הוא ענין אחר מהנגלה, וזה אינו, רק הוא שהנסתר נתעבה ונתגשם וזהו גילוי. וכמאמר הפסוק (משלי כ"ה, י"א): "תפוחי זהב במשכיות כסף דבר דבור על אופניו", רצונו לומר כמו שנתקרב הכסף לזהב, רק שהוא מדריגה פחותה ממנו, כן הנגלה בערך הנסתר. ובזה יובן המאמר רבותינו ז"ל במסכת סוכה: "אמרו עליו על רבי יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא משנה כו' עד דבר גדול ודבר קטן, דבר גדול מעשה מרכבה, דבר קטן הויות דאביי ורבא". ותימא, כי זהו חיינו ואורך ימינו ויתד ויסוד שהכל תלוי בו יקראהו דבר קטן... ולפי דרכי יתכן הענין היטב, כי הנה ההויות ופולפולים מעמידים דיני התלמוד, שהם פירוש על תורה שבכתב, על בורין, להבין את מעשה המצות "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", אשר פירוש זה הפסוק הוא כך, שהחיות הרוחניות הוא בהם ממש. הוא הדבר אשר דברתי שמצוה הגשמיית שכרה רוחניות הנצחיית, והיא היא היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם ממש, כי השכר אינו הסכמי רק המצוה ממש כדפירשתי, מקדש מעט מלמטה מקדשים מלמעלה הרבה. כמו

הכוכב הנראה למטה קטן מאד, כן בחינת המעשה היום לעשותם הוא דבר קטן, אמנם שרשם למעלה במרכבה הוא דבר גדול ונצחיי. והדבר קטן הוא ממש דבר הגדול, כמו גרעין החטה שצומח ממנה שבולת. הרי מבואר שתורה שבעל פה שהיא הנגלה אשר יעשה האדם, היא בעצמה הנסתרת, סוד תורה שבכתב כולם שמותיו מעשה מרכבה...

הדבר הגדול והדבר הקטן הם אותו דבר. הוויות דאביי ורבא ומעשה מרכבה אינם שני תחומים נפרדים בתורה שאין קשר ביניהם, אלא הם שני צדדים של ענין אחד. יסודות הקיימים בעולם הרוחני באופן עליון ומופשט, מתעבים ומתגשמים, מתלבשים בלבוש החומר, ומופיעים בעולם הזה כהלכות מעשיות, כהוויות דאביי ורבא. הם מכונים "דבר קטן", שכן ביחס לשורשם העליון הם אכן דבר קטן. כשם שכוכב גדול מאוד הנמצא בשמים נראה כאן על הארץ קטן, כך עולמות רוחניים גדולים ונשגבים נראים לעינינו קטנים, שכן זהו הגודל שקולטות עיני הבשר שלנו.

בזהר הקדוש (ח"ג, בהעלותך, קנ"ב ע"ב, בתרגום) מבואר הדבר בהרחבה:

ר' שמעון אמר: אוי לאותו אדם שאומר שהתורה באה לספר ספורים בפשטות, ודברי הדיוט. כי אם כן, אפילו בזמן הזה אנו יכולים לעשות תורה מדברי הדיוט, ועוד יותר יפים מהם, ואם התורה באה להראות דברי העולם, אפילו שליטי העולם יש ביניהם דברים מעולים יותר, אם כן, נלך אחריהם ונעשה מהם תורה באותו אופן. אלא כל דברי התורה הם דברים עליונים וסודות עליונים.

בוא וראה, עולם העליון ועולם התחתון במשקל אחד נשקלו, ישראל למטה (כנגד) מלאכים עליונים למעלה. מלאכים עליונים כתוב בהם: "עושה מלאכיו רוחות", ובשעה שיורדים למטה מתלבשים בלבוש של עולם הזה, ואם לא היו מתלבשים בלבוש כעין עולם הזה, לא היו יכולים לעמוד בעולם הזה, והעולם לא סבל אותם. ואם במלאכים כך, התורה שבראה את המלאכים ואת כל העולמות והם מתקיימים בשבילה, על אחת כמה וכמה, כיון שירדה לעולם הזה, אם לא היתה מתלבשת באלו הלבושים שבעולם הזה, לא היה יכול העולם לסבול. ועל כן ספור הזה שבתורה הוא לבושה של התורה, מי שחושב שאותו הלבוש הוא תורה ממש ואין בו דבר אחר, תיפח רוחו, ולא יהיה לו חלק לעולם הבא. משום זה אמר דוד: "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך", מה שמתחת לבושה של התורה.

בא וראה, יש לבוש הנראה לכל, ואלו הטפשים כשרואים אדם לבוש יפה, שנראה להם הדור בלבשו, אין מסתכלים יותר, וחושבים את הלבוש כגוף האדם, וחושבים גוף האדם כמו נשמתו. כעין זה היא התורה, יש לה גוף, והוא מצוות התורה הנקראות גופי תורה. גוף הזה מתלבש בבושים של עולם הזה. הטפשים שבעולם אינם מסתכלים אלא בלבוש ההוא, שהוא ספור התורה, ואינם יודעים יותר, ואינם מסתכלים במה שתחת לבוש ההוא. אלו שיודעים יותר, אינם מסתכלים בלבוש אלא בגוף שהוא תחת הלבוש ההוא. החכמים, עבדי המלך העליון, אותם שעמדו בהר סיני, אינם מסתכלים אלא בנשמה, שהוא עיקר הכל, תורה ממש. ולעיתיד לבוא, עתידים להסתכל בנשמה של הנשמה של התורה. אוי לאלו הרשעים שאומרים שהתורה אינה יותר מסיפור בלבד, והם מסתכלים בלבוש ולא יותר. אשריהם הצדיקים המסתכלים בתורה כראוי. יין אינו יושב אלא בכד, כך התורה אינה יושבת אלא בלבוש זה. ועל כן לא צריכים להסתכל אלא במה שיש תחת הלבוש. ועל כן כל אלו הדברים וכל אלו הספורים הם לבושים.

החושב שהדברים שהוא לומד בתורה - הסיפורים והמצוות - באו ללמד על עצמם, וכל מה שיש בהם נכלל בפשט הנגלה שלהם, אינו עומד כלל על עניינה של תורה. התורה כולה נסתרת, כולה פנימיות ורוחניות, והיא מתגלה בעולם שלנו בכלים חומריים של סיפורים ומצוות מעשיות. דברים אלה של הזוהר הקדוש מובאים גם ביחס לתורה שבעל פה - המשנה והגמרא (זוהר ח"ג, פנחס, רמ"ד ע"ב, בתרגום):

וחכמי המשנה והאמוראים, כל התלמוד שלהם על סודות התורה סדרו אותו.

אף המשנה והגמרא בנויים על סודות התורה ומסודרים על פיהם. כך כותב בהקדמה לספר "בית אבות"¹:

כמו שהתורה שבכתב הפנימיות שבה מרומם, תשכון לעילא לעילא, והתיבות שבה הן רק לבוש, כן הענין בתורה שבעל פה, שהלבישו הפנימיות בהתיבות של הסיפורים והמעשיות. כל זה נראה ברור בדברי בעלי התלמוד. ואם בדברי האמוראים כן, כל שכן בדברי תנאים בעלי המשנה שיש בהם כמה דרכים נעלים ופנימיות, ופנימיות לפנימיות, וכמה פנים לפרש דבריהם והפך בה והפך בה דכולא בה... וכל שהוא פשוט יותר בדרך הפשוט, היא יותר קרובה לדרך האמת, הוא דרך הסוד...

¹ לר' שלמה זלמן, נכדו של ר' אברהם אחי הגר"א, ובעל הספר "מעלות התורה".

כל דברי חז"ל במשנה ובגמרא הם לבוש לעולמות רוחניים המלוכשים בדברים המעשיים.

הרב קוק זצ"ל קורא במקומות רבים מספור לאיחוד "הנסתר והנגלה", "ההלכה והאגדה", לביטול ההפרדה המלאכותית ביניהם שנוצרה בגלות, ולהפיכת התורה לאחת. נביא מעט מזעיר מדבריו.

כי לדעתי העניה יש לנו עוד מחיצה אחת, שהיינו צריכים לפתוח בה גם כן פתח להרבות הכניסה והיציאה מגבול לגבול, והיא: בין חכמת האגדה וחכמת ההלכה... (אגרות ראי"ה ח"א, אגרת ק"ג).

יסוד הפלפול והחידוש שבארץ ישראל אפילו בהלכה, בנוי הוא בעיקרו מעצם עומק היסוד הרוחני של חפץ אדון כל עולמים יתעלה שמו, הנמצא בכללותה של תורה ומזהיר ומנהיר בכל מצוה והלכה, בסעיפיה וסעיפי סעיפיה, עד שהדברים שמחים כנתינתם מסיני... (אגרות ראי"ה ח"א, אגרת צ"ו).

ההלכה והאגדה צריכות הן להתאחד זו עם זו. ההכרח המביא לעסוק בשתייהן יחד, מוכרח הוא להביא גם כן את ההתאחדות הרוחנית שלהן. מה שמרגיש העוסק בהלכה כשנכנס באגדה, וכן להיפך, שהוא נכנס לעולם אחר, נוטל את החלק היותר גדול של ההפריה הרוחנית, הבאה מתוך מנוחת הנפש, שיסודה באחדות הפנימית. הננו קרואים לסול מסלות כאלה בארחות הלימוד, שעל ידיהן ההלכה והאגדה תתחברנה חיבור עצמי... (אורות הקודש ח"א עמ' כ"ה).

הצורך לאחד את חלקי התורה הנראים לעינינו כנפרדים הוא מיסודותיה של תורת ארץ ישראל. הדברים מתבארים בהרחבה יתירה בכתביו של הרב קוק זצ"ל:

בארץ ישראל, שהיא מקום הנבואה, יש רושם לשפע הנבואה בסדר הלימוד, וההבנה היא מוסברת מתוך השקפה פנימית ואין צריך כל כך אריכות בירורים, והיינו "אורא דארץ ישראל מחכים", ותלמודא בבלאה הוא מטריד להו, וחכמת הנבואה, שהיא יסוד לחכמת האגדה, שהיא הצד הפנימי של שרשי התורה, פעלה בארץ ישראל הרבה יותר מבבל, שאינה ראויה לנבואה, כדאמרין במועד קטן (כ"ה) "ראוי היה רבנו שתשרה עליו שכינה, אלא שבבל גרמה לו"... (אגרות ראי"ה ח"א, אגרת ק"ג).

הבדל עצום ונשגב בין תורת ארץ ישראל לתורת חוץ לארץ. בארץ ישראל שפע רוח הקודש מתפרץ לחול על כל תלמיד חכם שמבקש ללמוד תורה לשמה, וקל וחומר על קיבוץ של תלמידי חכמים, והרוח הכללי, השופע בנועם והולך ומתפשט, הוא הרודד את הפרטים, הוא המרחיב את ההלכות, הכל מלמעלה למטה. מה שאין כן בחו"ל. רוח כללי קדוש אי אפשר לשאוף באויר טמא ועל אדמה טמאה. אלא כל פרט ופרט מן התורה מעלה איזה ניצוץ, איזו הארה, להתקרב אל רוח אלקים חיים, השוכן על עמו פה בארץ חיים. "על הגאולה זה תלמוד ירושלמי ועל התמורה זה תלמוד בבלי" (זוהר חדש, רות). הידיעה הזאת היא מאירה נתיבות גם על מהות הלמוד בכלל, גם על סדריו, גם על סדר העבודה השלמה הראויה לבחירי יחידי סגולת תלמידי חכמים במקום אורו של עולם, גם על עצם תכנם של עצמיות הסברות, ההויות, החדושים והפלפולים (אגרות ראי"ה ח"א אגרת צ"ו).

הדרך לאיחוד ההלכה והאגדה - הנגלה והנסתר - ארוכה ורחבה. הרבה דרכים יש, והרבה פתחים בדברי חז"ל שדרכם ניתן להביט אל פנימיות דבריהם. במסגרת זו נעמוד על כמה דרכים שיש בהם, לענ"ד, משום סלילת מסילות בדרך לאיחוד ההלכה והאגדה. הכללים המפרטים את הכלל "יש נשמה לתורה" ומובאים בהמשך, כוללים את המסילות הללו.